

Άποψη

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΥΠΟ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Υπάρχουσα κατάσταση και προτάσεις

Γράφουν οι:

Αντώνης Δεληγιαννάκης, Γιώργος Καρυστινός, Πολυχρόνης Κουτσάκης, Μιχάλης Λαγουδάκης, Αθανάσιος Λιάβας, Κατερίνα Μανιά, Αγγελος Μπλέτσας, Ματθίας Μπούχερ, Ιωάννης Παπαευσταθίου, Βασίλης Σαμολαδάς

Η βελτίωση της λειτουργίας του Ελληνικού Πανεπιστημίου προϋποθέτει ανάδειξη των βασικών αιτιών των σημερινών προβλημάτων και, ταυτόχρονα, αποφυγή των πειραματισμών και των σφαλμάτων του παρελθόντος.

Δεδομένου ότι οι αλλαγές στα Πανεπιστήμια θα επιταχυνθούν όταν το απαιτήσει η ευρύτερη κοινωνία, σημειώσαμε σκέψεις και ιδέες που συχνά ανταλλάσσονται μεταξύ των μελών Δ.Ε.Π. αλλά ίσως δεν είναι γνωστές στην κοινή γνώμη. Εστίασαμε κυρίως στην κατάσταση που επικρατεί στα Ελληνικά Πανεπιστήμια και στα τρία βασικά σημεία του κείμενου Διαβούλευσης (Διοίκηση, Φοιτητική Κινητικότητα, Διεθνοποίηση). Δεν θίξαμε τα κρίσιμα θέματα της υποχρηματοδότησης και των μηχανισμών αξιολόγησης της έρευνας, της σύνδεσης της έρευνας με τη βιομηχανία και του χαμηλού μισθολογίου των πανεπιστημιακών καθηγητών.

Κυρίαρχη πηγή προβλημάτων:

Διαδικασία εκλογής πρυτανικών αρχών

Η έλλειψη ακαδημαϊκότητας που συναντάται σε πτυχές της Ελληνικής πανεπιστημιακής καθημερινότητας ίσως αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία και πηγάζει από το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο. Πρώτη και κυρίαρχη αιτία των σημερινών προβλημάτων είναι ο τρόπος ανάδειξης των διοικήσεων των Πανεπιστημίων (δηλ. των πρυτανικών αρχών) όπου καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η φοιτητική ψήφος με ποσοστό βαρύτητας περίπου ισότιμο (στο 80%) με εκείνο των μελών ΔΕΠ, ανεξαρτήτως της συμμετοχής, σύμφωνα με τη νομοθεσία εδώ και περίπου 30 χρόνια.

Το άμεσο αποτέλεσμα είναι η ανάδειξη πρυτανικών αρχών με μη ακαδημαϊκά κριτήρια, με βάση την ψήφο νέων ανθρώπων χωρίς γνώσεις ή εμπειρία και με προσωρινή σχέση με το Πανεπιστήμιο, και συνήθως -λόγω της χαμηλής συμμετοχής (πολλές φορές σε μονοψηφία ποσοστά) του ενεργού φοιτητικού σώματος- μόνο μέσω υποστήριξης από κομματικές νεολαίες εντός των Πανεπιστημίων, οι οποίες δεν αντιπροσωπεύουν την πλειοψηφία των ενεργών φοιτητών. Υπό αυτές τις συνθήκες, δεν αποτελεί έκπληξη η στάση αρκετών ακαδημαϊκά ικανών να αποφεύγουν να θέσουν υποψηφιότητα στις πρυτανικές εκλογές (χωρίς να αποκλείονται και οι εξαιρέσεις). Το έμμεσο αποτέλεσμα μιας τέτοιας διαδικασίας είναι η κακοδιοίκηση (π.χ. ανοχή σε περιπτώσεις κραυγαλέας ευνοιοκρατίας, πλημμελής καθαριότητα ή αναποτελεσματική συντήρηση ή αξιοποίηση ακαδημαϊκών χώρων κ.λπ.) και η συχνή ομηρεία του Πανεπιστημίου από δυναμικές ομάδες οι οποίες διαρκώς και ανενόχλητα διαταράσσουν ή διακόπτουν την ακαδημαϊκή λειτουργία.

1/4

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο Ελληνικό φαινόμενο των συχνών καταλήψεων των ιδρυμάτων από φοιτητές (ή άτομα που αυτο-προσδιορίζονται ως φοιτητές). Είναι προφανές πως, σε συνθήκες κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και ελευθερίας της έκφρασης, οι καταλήψεις πανεπιστημιακών ιδρυμάτων είναι παράνομες και βίαιες πράξεις που καταλύουν το πανεπιστημιακό άσυλο και οδηγούν τη νεολαία σε μεγαλύτερα αδιέξοδα. Ως μέτρο αντιμετώπισης του φαινομένου, η τελευταία νομοθετική ρύθμιση (νόμος Γιαννάκου) έθεσε ορθώς άνω όριο στο μέγιστο αριθμό χαμένων διδακτικών ωρών, όπως επίσης και στη δυνατότητα παράτασης εξαμίνου, με συνέπεια τον αισθητό περιορισμό του φαινομένου. Δυστυχώς, ακόμη κι αυτή η ρύθμιση εξελίχθη ως «νομιμοποίηση» της κατάληψης μέχρι δύο εβδομάδες ανά εξάμηνο! Πιστεύουμε ότι το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο και το σύστημα εκλογής και λειτουργίας των πρυτανικών αρχών δεν προστατεύουν το ανοικτό και δημιουργικό Πανεπιστήμιο και, γι' αυτό άλλωστε, τυχόν καταστροφές ή κλοπές που σημειώνονται στη διάρκεια καταλήψεων δεν τιμωρούνται.

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο υποβαθμίζει περαιτέρω την ακαδημαϊκή λειτουργία εξαιτίας της εισαγωγής υπεράριθμου πλήθους φοιτητών, πάνω από τις δυνατότητες των ιδρυμάτων. Με βάση τις αποφάσεις της γραφειοκρατίας του υπουργείου Παιδείας, αγνοούνται συστηματικά οι ετήσιες προτάσεις (σχετικά με τον αριθμό των εισακτέων) των Ελληνικών Πανεπιστημίων και οι προτάσεις αντίστοιχης ενίσχυσης των υποδομών τους, ώστε ο υφιστάμενος αριθμός εισακτέων να εκπαιδευθεί αποτελεσματικά. Αν στα παραπάνω προστεθεί α) η μακροχρόνια διάρκεια σπουδών (μπορεί να ξεπεράσει τα 10 έτη) και β) η νομοθετημένη δυνατότητα πολλαπλών εξετάσεων χωρίς καμία απαίτηση παρακολούθησης του μαθήματος

(κάτι που αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία), τότε μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητό ότι το Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο όχι μόνο δεν τιμωρεί αλλά αντιθέτως ευνοεί συμπεριφορές ήσσονος προσπάθειας. Ίσως τα παραπάνω εξηγούν σε κάποιο βαθμό και το φαινόμενο των καταλήψεων.

Υπάρχει ποιότητα στο δυναμικό του Ελληνικού Πανεπιστημίου;

Υπάρχουν πυρήνες δημιουργικότητας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, παρά τις (παραπάνω) παράλογες συνθήκες; Η απάντηση είναι ένα ξεκάθαρο ναι, για όλους όσους έχουν σπουδάσει στην Ελλάδα και γνωρίζουν πως σε κάθε Ελληνικό Πανεπιστήμιο υπάρχουν άνθρωποι φιλότιμοι και ικανοί. Το μαρτυρούν άλλωστε οι διεθνείς ερευνητικές επιτυχίες επιστημόνων που ζουν και εργάζονται στη χώρα.

Αποτελεί κοινή ομολογία στους «παροικούντες εν Ιερουσαλήμ» πως τα τελευταία χρόνια το επιστημονικό προσωπικό των Ελληνικών Πανεπιστημίων έχει αισθητά βελτιωθεί. Δεν είναι τυχαίο το ότι, υπό συνθήκες κακοδιοίκησης, καταλήψεων, και προβληματικών υποδομών, η χώρα μας είναι 9η στην Ευρώπη των 27 σε απόλυτο αριθμό συμμετοχών σε ανταγωνιστικά, χρηματοδοτούμενα ερευνητικά έργα του 7ου Πλαισίου Προγράμματος, παρά το μικρό πληθυσμό της χώρας (Εκθεση Proviso, Υπουργείο Έρευνας & Τεχνολογίας της Αυστρίας, Νοέμβριος 2010, σελ. 14, <http://bmf.gv.at/startseite/ forschung/ europaeisch/proviso/publikationen/>).

Επιπλέον, πολλοί άριστοι απόφοιτοι Ελληνικών Πανεπιστημίων προκαλούν το ενδιαφέρον κορυφαίων ιδρυμάτων του εξωτερικού τα οποία τους προσφέρουν πλήρεις υποτροφίες και άψογο ακαδημαϊκό περιβάλλον για μεταπτυχιακές σπουδές.

2/4

Αν και το φαινόμενο αυτό (brain drain) είναι οδυνηρό για την ανάπτυξη της χώρας και οφείλεται κυρίως στην ανυπαρξία πολιτικής έρευνας και σχεδίου για την επαγγελματική απορρόφηση της σπουδάζουσας νεολαίας, αποτελεί ένδειξη της ποιότητας διδασκαλίας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια.

Ειδικά για το τμήμα Ηλεκτρονικών Μηχανικών & Μηχανικών Υπολογιστών (ΗΜΜΥ) του Πολυτεχνείου Κρήτης, θα μπορούσε κάποιος να ανατρέξει στις ετήσιες εκθέσεις δραστηριοτήτων των καθηγητών, οι οποίες αναρτούνται στην ιστοσελίδα του τμήματος κάθε χρόνο από το 2005 (www.ece.tucn.gr). Περιλαμβάνουν τις ερευνητικές και διδακτικές δραστηριότητες, καθώς επίσης και τις διεθνείς διακρίσεις.

Κείμενο διαβούλευσης:

Κριτική και δικές μας αντιπροτάσεις

Πώς απαντά το κείμενο διαβούλευσης στα παραπάνω; Η σύντομη απάντηση είναι πως δεν απαντά αλλά περιορίζεται σε γενικόλογες αναφορές στο ζητούμενο και όχι σε ξεκάθαρους τρόπους επίτευξής του.

1. Διοίκηση

Εκλογή Πρύτανη από εξωτερικό συμβούλιο διοίκησης (ΣΔ) εφαρμόζεται με επιτυχία στο εξωτερικό, με τη μόνη διαφορά ότι το συμβούλιο διοίκησης στο εξωτερικό δεν έχει κομματικά αλλά ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά αριστείας και σίγουρα δεν εκλέγεται από τις φοιτητικές ή κομματικές οργανώσεις. Πρόσφατες επεξηγηματικές δηλώσεις του Υπουργείου Παιδείας μιλούν για «αναβαθμισμένο ποιοτικά ρόλο» των φοιτητών στη Διοίκηση (!), ενώ δεν ξεκαθαρίζουν το βαθμό συμμετοχής τους. Δεν ξεκαθαρίζονται επίσης οι διγκλίδες ασφαλείας που θα εξασφαλίσουν την αριστεία ή επάρκεια των μελών του ΣΔ και θα μηδενίσουν την επιρροή των κομμάτων κατά την επιλογή του (αν και είναι γνωστές οι επιπτώσεις του κομματισμού στην Ελλάδα σε όλους τους τομείς της Δημόσιας Διοίκησης, της Υγείας, των Μεταφορών, αλλά και των Πανεπιστημίων). Με λίγα λόγια, το κείμενο διαβούλευσης είναι γενικόλογο και ασαφές ως προς τις κρίσιμες λεπτομέρειες οι οποίες και θα καθορίσουν την ποιότητα των προτεινόμενων αλλαγών.

Ίσως θα πρέπει να εξετασθεί η δημιουργία Ανεξάρτητης Αρχής για την επιλογή μελών των ΣΔ με κριτήρια αριστείας (και διαφορετικής από την προτεινόμενη Αρχή Χρηματοδότησης). Η θα πρέπει να εξεταστεί σοβαρά μεταβατική (ή μόνιμη) περίοδος κατά την οποία το υφιστάμενο σύστημα εκλογής Πρύτανη θα λαμβάνει υπόψη τα ποσοστά συμμετοχής του εκλογικού σώματος με ταυτόχρονο περιορισμό της βαρύτητας όλων όσων έχουν προσωρινή σχέση με το Πανεπιστήμιο.

2. Φοιτητική Κινητικότητα

Η προτεινόμενη δυνατότητα κινητικότητας των φοιτητών εντός του Πανεπιστημίου προϋποθέτει ανοικτά και λειτουργικά Πανεπιστήμια, χωρίς το σημερινό έλλειμμα ακαδημαϊκότητας. Πώς θα εφαρμοστεί με τη σημερινή δυνατότητα πολλαπλών εξεταστικών

“ Υπάρχουν πυρήνες δημιουργικότητας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, παρά τις (παραπάνω) παράλογες συνθήκες; Η απάντηση είναι ένα ξεκάθαρο ναι, για όλους όσους έχουν σπουδάσει στην Ελλάδα και γνωρίζουν πως σε κάθε Ελληνικό Πανεπιστήμιο υπάρχουν άνθρωποι φιλότιμοι και ικανοί. Το μαρτυρούν άλλωστε οι διεθνείς ερευνητικές επιτυχίες επιστημόνων που ζουν και εργάζονται στη χώρα ”

(σήμερα το ίδιο μάθημα μπορεί να εξεταστεί τρεις φορές σε ένα έτος), την έλλειψη συνοχής στη διάρκεια των σπουδών (σήμερα φοιτητές εξετάζονται σε προχωρημένα μαθήματα χωρίς να έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς βασικά προαπαιτούμενα μαθήματα), τους ήδη υπάρχοντες υπεράριθμους φοιτητές σε αίθουσες και εργαστήρια; Πώς θα εξασφαλιστεί η αξιοκρατία και η διαφάνεια; 3/4

Αντί για μέτρα φοιτητικής κινητικότητας τα οποία προϋποθέτουν το ζητούμενο (και εν πολλοίς είναι ανεφάρμοστα με τα σημερινά δεδομένα), ίσως θα έπρεπε πρώτα να εστιαστεί η προσοχή στην απλοποίηση των Πανελληνίων Εξετάσεων, με λιγότερα μαθήματα (π.χ. έως τρία) και με περισσότερη έμφαση στην κριτική σκέψη και στην αποφυγή της αποστήθισης. Επιπλέον, η εισαγωγή σε Σχολή στο πρώτο έτος και επιλογή Τμήματος στο δεύτερο όπως προτείνεται, προϋποθέτει τμήματα συστεγασμένα στην ίδια πόλη (αν όχι στο ίδιο campus). Η Ελληνική πραγματικότητα δυστυχώς επιτρέπει διαφορετικά τμήματα του ίδιου Πανεπιστημίου σε διαφορετικές πόλεις ή νομούς. Όταν εξασφαλιστεί η εύρυθμη και ορθολογική λειτουργία των Πανεπιστημίων, τότε μόνο προτάσεις κινητικότητας και εισαγωγής σε προπαρασκευαστικά έτη σπουδών μπορούν ρεαλιστικά (και πειστικά) να αντιμετωπιστούν.

3. Διεθνοποίηση

Τέλος, το πρόβλημα της εξωστρέφειας και της διεθνούς αναγνώρισης των Ελληνικών Πανεπιστημίων σίγουρα δεν αντιμετωπίζεται μόνο με την προτεινόμενη «ίδρωση παραρτημάτων στο εξωτερικό». Πρωτίστως λύνεται με την ενίσχυση της νομοθεσίας πετυχημένων ακαδημαϊκών πρακτικών που εφαρμόζονται διεθνώς εδώ και πολλά χρόνια σε όλα τα φημισμένα ιδρύματα του εξωτερικού. Το κείμενο διαβούλευσης δεν αναφέρεται πούθενά σε κρίσιμα θέματα εσωτερικής ακαδημαϊκής λειτουργίας, όπως το θέμα της μέγιστης διάρκειας σπουδών, αλλά τα παραπέμπει στον υπό διαμόρφωση Εσωτερικό Κανονισμό που θα συντάξει το κάθε ίδρυμα, έτσι ώστε «να αποφευχθεί ένας ασφυκτικά λεπτομερειακός νόμος-πλαίσιο και να ενισχυθεί η πολυτυπία μεταξύ των Ιδρυμάτων, σύμφωνα με τις ανάγκες τους». Ωστόσο, κρίσιμα ακαδημαϊκά ζητήματα, όπως η μέγιστη διάρκεια σπουδών, θα πρέπει να καθοριστούν με σαφήνεια ώστε τελικώς να εφαρμοστούν με επιτυχία. Διαφορετικά, δεν πρόκειται ποτέ να αντιμετωπιστούν (και εξαιτίας της επαπειλούμενης βίας εντός των ιδρυμάτων).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δυνατότητα εισαγωγής προαπαιτούμενων μαθημάτων στα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών, η οποία θεσμοθετήθηκε από τον πρόσφατο νόμο Γιαννάκου (δύσκολα θα βρεθεί φημισμένο Πανεπιστήμιο του εξωτερικού όπου η δήλωση ενός μαθήματος επιτρέπεται χωρίς προηγούμενη επιτυχή εξέταση στα προαπαιτούμενά του, όπως στην Ελλάδα). Αν και η νομοθεσία έδωσε τη δυνατότητα στα Τμήματα να ορίσουν, εάν το επιθυμούν, τα προαπαιτούμενα μαθήματα («αλυσιδές» στην νεοελληνική αργκό), μια τέτοια πρακτική δεν εφαρμόστηκε έως σήμερα, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Και όπου εφαρμόστηκε, υπήρξαν βίαιες αντιδράσεις. Ειδικά το θέμα της διάρκειας σπουδών είναι εξίσου σημαντικό με τον τρόπο εκλογής των πρυτανικών αρχών και επομένως θα πρέπει να απαντηθεί με σαφήνεια κεντρικά και σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική.

Τα υπόλοιπα θέματα του κείμενου διαβούλευσης δεν τα θίξαμε εξαιτίας των ασαφειών, τόσο στο αρχικό κείμενο, όσο και στις επεξηγήσεις που δόθηκαν και ελπίζουμε η μη συζήτησή τους παραπάνω να μην εκληφθεί άκριτα ως αποδοχή ή απόρριψή τους. Ωστόσο, πιστεύουμε ότι ο μόνος τρόπος να λυθούν τα προβλήματα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση της χώρας είναι η ριζική αναδιαρθρωσή της βάσει δοκιμασμένων πρακτικών σε αντίστοιχα ιδρύματα στον διεθνή χώρο και όχι η αποσπασματική ψήφιση ρυθμίσεων με κύριο γνώμονα την ελαχιστοποίηση του πολιτικού κόστους.

*Καθηγητές Τμήματος Ηλεκτρονικών Μηχανικών & Μηχανικών Υπολογιστών (ΗΜΜΥ) Πολυτεχνείου Κρήτης